

metodická příručka

O dětech s dětmi

Dobrá praxe v zapojování dětí do rozhodovacích procesů

Sociálně aktivizační program

metodická příručka

O dětech s dětmi

Dobrá praxe v zapojování dětí do rozhodovacích procesů

Sociálně aktivizační program

Metodická příručka projektu O dětech s dětmi
Dobrá praxe při zapojování dětí do rozhodovacího procesu
Zpracoval tým Sociálně aktivizačního programu

Vydala RATOLEST BRNO, z. s.
První vydání, Brno 2016
Grafika Mgr. Markéta Jedličková
Tisk Tribun EU s.r.o.

Obsah

Poděkování	7
Úvod	9
1. Zapojování dětí do rozhodovacích procesů	11
2. Jak porozumět slovu ohrožení?	13
3. Kdy dítě zapojovat?	15
4. Zapojování dětí od narození až do zletilosti	19
5. Metody zapojování dítěte v praxi	21
6. Doporučené techniky pro práci s dětmi	27
7. Špatná praxe při komunikaci s dětmi	33
8. O kom je dobré vědět	35
9. Použité zdroje	37

Poděkování

Rádi bychom touto cestou vyjádřili naše díky těm, bez nichž by tato metodika nemohla vzniknout, nebo by nebyla tak bohatá – rodinám, s nimiž se každý den v práci setkáváme, a které nám často říkají, co a jak potřebují, stačí je jen slyšet. Další díky patří organizaci Amalthea za otevřenost a sdílení se záměrem šířit dobrou praxi a měnit tak systém péče o potřebné rodiny. Děkujeme brněnským sociálním službám pro rodiny a jednotlivým oddělením sociálně právní ochrany dětí za snahu vytvářet prostředí kvalitní spolupráce a provázanosti. Jmenovitě pak děkujeme organizaci IQ Roma servis za pomoc s kompletací závěrečného seznamu kontaktů v metodice.

Úvod

Metodický materiál, který právě držíte v ruce, vznikl jako jeden z výstupů projektu „O dětech s dětmi“, který realizovala nezisková organizace Ratolest Brno v období leden 2015 až červen 2016. Projekt vznikl jako reakce na zvyšující se potřebu a zájem zapojovat děti do procesů, které se jich dotýkají, a umožnit jim tak vyjádřit názor k tématům, ke kterým mají právo jej vyjádřit. To vše s přihlédnutím ke konkrétním situacím, schopnostem a nejlepšímu zájmu dětí. Tato metodika je výstupem dosavadních praktických zkušeností při zapojování dětí do rozhodování o sobě samých či o záležitostech celé rodiny v organizaci Ratolest Brno.

Ratolest Brno je organizací, která pracuje s dětmi, mladými lidmi a jejich rodinami již 20 let, a to v rámci sociálních služeb, či preventivních programů. V průběhu každodenní praxe sledujeme, jak často nepochybně velmi důležité „starosti dospělých“ (hledání bydlení, řešení nesnadné finanční situace či nezaměstnanosti apod.) vytlačí z pozornosti rodičů i nás pracovníků neméně důležité potřeby dětí, a to například i tak základní potřebu, jakou je „být slyšen“. Rozhodli jsme se tudíž vrátit k podstatě sociální práce s rodinou jako systémem, kde každý člen má svůj hlas, tedy právo i moc ovlivnit běh událostí – děti nevyjímaje.

Berte tuto metodiku jako sbírku poznatků, podnětů, návrhů a nápadů k tomu, jak se dětí více ptát a jak s nimi navazovat kontakt. Díky nim je poté možné zvát je k jednáním, jež mají dopady na jejich životy.

1. Zapojování dětí do rozhodovacích procesů

V ČR bylo v roce 2014 evidováno 8 478 týraných, zneužívaných a zanedbávaných dětí (MPSV, 2014). Těmto dětem stát garantuje ochranu skrze oddělení sociálně právní ochrany dětí (dále jen OSPOD). Z praxe však víme, že tato oddělení jsou zatížena administrativou, čelí personálnímu podstavu a fluktuaci a je pro ně velmi obtížné aktivity kolem ohroženého dítěte koordinovat, natož se s ním pravidelně individuálně potkávat. Proto reagujeme na tuto situaci tím, že se při práci s rodinou, která je v péči OSPOD, zaměřujeme v rámci sociální služby hlouběji na komunikaci s dětmi. Znamená to, že během spolupráce zjišťujeme jejich názor na to, co se v jejich rodině děje a pokud to lze, mluvíme s nimi před a po všech zásadních okamžicích (např. odchod dítěte do zařízení ústavní výchovy, nebo jeho návrat, přestup na jinou školu...). Pomocí různých nástrojů se pak snažíme o to, aby jejich názory byly slyšet a aby byly brány vážně. Tímto způsobem zapojujeme děti do rozhodovacích procesů.

2. Jak porozumět slovu ohrožení?

Za ohrožení dítěte považujeme situaci, kdy dochází k nedostatečnému uspokojování potřeb dítěte, a to po delší časový úsek, neboť tato situace může vyústit v deprivaci dítěte. V praxi sociálních služeb se setkáváme především s ohrožením dětí vyplývajícím ze sociálního prostředí, tedy s případy, kdy jsou dlouhodobě nedostatečně uspokojovány zejména psychické, ale i fyzické potřeby dětí.

Jak uvádí metodický materiál organizace Amalthea (2015), známí čeští lékaři Langmaier a Matoušek v rámci svých výzkumů označili za základní psychické potřeby dítěte následující:

- potřeba podnětů (nejen hračky, ale především aktivní a příjemná komunikace dítěte s blízkými osobami),
- potřeba smysluplného řádu a struktury (stálost především sociálního prostředí, kterému dítě rozumí a může jeho strukturu nějak ovlivnit),
- potřeba emoční vazby (z počátku především k mateřské osobě, která je stabilní, později širší rodina, vrstevníci...),
- potřeba autonomie (vlastní identita, potřeba někam patřit a být přijímán),
- potřeba otevřené budoucnosti (možnost volby, naděje).

Jestliže nejsou tyto potřeby po delší dobu syceny, dochází pak ke stavům, které jsou zákonem o sociálně právní ochraně dětí popsány jako zanedbávání, zneužívání a týrání.

- **Zanedbáváním** rozumíme nedostatečnou péči pečující osoby o dítě. V praxi se setkáváme s nedostatkem výživy, oblečení, nevhodnými bytovými podmínkami, nedostatečnými hygienickými návyky, zanedbáváním školní docházky a školní přípravy, nezájmem o to, jak a kde dítě tráví volný čas.
- **Ke zneužívání** dochází v situaci, kdy pečující osoba zneužívá dítě k vlastnímu zájmu a prospěchu. Zatímco v dřívějších dobách jsme sem řadili zejména sexuální zneužívání, v dnešní době přibývá případů, kdy rodiče zneužívají a manipulují s dítětem např. během rozvodů.

- **Týrání** dítěte je velmi vážnou situací, kdy dítě čelí trýznění v oblasti fyzické i psychické (např. pohrdání, izolování, odpírání lásky). Nezapomeňme také na to, že k týrání dětí může docházet často i ze strany těch, kteří mu chtějí „pomoci“ – např. nevhodné výslechy, traumatické represivní zákroky ...).

3. Kdy dítě zapojovat?

Na tuto otázku nám odpovídá zákon o sociálně právní ochraně dětí, který ukládá sociálním pracovníkům OSPOD povinnost provádět komplexní vyhodnocení situace rodiny dítěte, o kterém se z různých zdrojů dozví, že může být na svém vývoji ohroženo. Pro tento účel slouží formulář *Individuální plán ochrany dítěte*, který mapuje všechny důležité oblasti života dítěte. Abychom zajistili validní data, která dopomohou k ochraně dítěte, je logické začít se zapojením dítěte do rozhodovacího procesu od první chvíle, kdy se o něm vůbec založí na OSPOD nějaký spis. Stejně tak v případě sociální práce s ohroženým dítětem v rámci sociálních služeb je důležité s tímto krokem začít ihned, jakmile se odborník dozví, že je dítě v péči OSPOD nebo při své práci s dítětem a rodinou zjistí závažné informace o zanedbávání, zneužívání nebo týrání dítěte (samozřejmě je-li to v souladu s posláním a cíli služby, jinak nechává zcela na OSPOD).

Příklad zapojení dítěte:

Otec Jan a matka Lenka posledních několik měsíců nařikají nad dvanáctiletým synem Honzou, který je prý dlouhodobě nerespektuje a v poslední době fyzicky napadá. Sociální pracovnice ze sociálně aktivizační služby pro rodiny (dále jen SASR) se po vyslechnutí názorů rodičů setkala také s Honzou. Vzhledem k tomu, že pracovnice do rodiny dochází již třetí měsíc, není pro Honzu neznámou osobou. Honza se na individuální schůzce svěřil, že se mu nelíbí, jak rodiče pořád křičí, sprostě nadávají a kromě stálého nepořádku doma mu také chybí často čisté oblečení, na kterém si zakládá. Honza sdělil, že ho tyto věci vždy naštvou, odmítá však, že by byl na kohokoliv z rodiny agresivní. Následně byla společně s OSPOD svolána případová konference (dále jen PK) s cílem zmapovat hlouběji komunikaci mezi rodiči a dětmi a nastavit plán, který by pomohl rodině eliminovat vzájemné konflikty.

Před případovou konferencí sociální pracovnice SASR vysvětlila Honzovi, co se na ní bude dít, kdo tam bude a proč se vůbec svolala. Honza sdělil, že na ní nechce být (bojí se konfliktu s rodiči, pokud řekne veřejně svůj názor), uvítá ale,

když bude zavolán ke konci a bude seznámen s výstupy. Sděлил, že by byl rád, kdyby jim někdo pomohl vzájemně si více porozumět a souhlasil s tím, aby jeho názor a potřeby tlumočila na PK sociální pracovnice SASR.

Výstupem případové konference byla dohoda, že rodiče budou spolupracovat se Střediskem výchovné péče (dále jen SVP). Po několika individuálních sezeních s Honzou a jeho rodiči SVP vyhodnotilo, že rodinné prostředí je pro Honzu natolik nevhodné, že je na místě zvažovat opatření umístění Honzy mimo rodinu. Rodiče ani po několika setkáních nebyli schopni změnit komunikaci vůči svému synu a respektovat jeho potřeby, docházelo čím dál častěji ke vzájemným sporům, kterých si všímali také jejich sousedi.

Následně proběhlo další individuální setkání s Honzou, probíhala společná komunikace s pracovníci OSPOD. Honza byl seznámen s možností jít do dětského domova, kde by měl stabilnější zázemí (nebylo možné zajistit takové prostředí u dalších rodinných příslušníků ani náhradní rodiny). Po vzájemné dohodě rodičů, Honzy a OSPOD bylo vydáno předběžné opatření. Díky úsilí sociální pracovnice OSPOD bylo zajištěno místo v dětském domově ve stejném městě, ve kterém bydlí také jeho rodina (v dané chvíli bohužel nebyla nalezena vhodná pěstounská rodina). Honza dál mohl navštěvovat školu, kterou měl rád, kroužky, během kterých se setkával se svými kamarády a navíc být dál v kontaktu s rodinou – především se sourozenci. Při zpětné reflexi celého tohoto opatření Honza sdělil, že je rád, že to tak dopadlo – cítí teď úlevu, je šťastnější.

Na případu, který jsme uvedli, chceme ilustrovat především to, že ne vždy je nejlepší zájem dítěte setrvání v rodině. Abychom správně chápali pojem zapojování dítěte do rozhodovacích procesů, je nezbytné, abychom s dítětem individuálně hovořili a ptali se na jeho názor. Aby byly výsledky takového pocinu ale validní, je nutné dodržovat některé zásady:

- **Vzájemné poznání je základ pro rozhovor s dítětem** – je bláhové se domnívat, že se nám dítě svěří se svým trápením, když nás vidí poprvé v životě. Dejme dětem čas, povídejme si s nimi o tom, o čem oni sami chtějí. Dovolme jim navzájem se poznat.
- **Prostředí napomáhá atmosféře důvěry** – to, kde s dítětem komunikujeme o jeho názorech a potřebách, často předurčuje, jak moc bude

ochotno se nám svěřit. Za vhodné prostředí pokládáme to, které už dítě zná a ve kterém se cítí dobře. Je dobré se dítěte ptát, kde by se chtělo scházet a pokud to je možné, umožnit mu to. Za vhodné prostředí může být považováno např. hřiště, konzultační místnost, herna, nebo vlastní pokoj. Naopak za méně vhodné považujeme např. sdílené kanceláře s dalšími pracovníky, průchozí místnosti, úřední prostory.

- **Hravost není nikdy na škodu** – Nezapomínejme na to, že děti nejsou schopny komunikace jako dospělí. Proto po nich nechtějme, aby vydržely sedět v klidu celou hodinu naproti nám a vážně mluvit o tom, co se doma děje. Buďme hraví, použijme pro komunikaci všemožné dostupné techniky, které pomohou dítěti formulovat jeho názory – např. koláže, kresby, kameny, hra s postavičkami simulující domácí prostředí atd.

4. Zapojování dětí od narození až do zletilosti

Často se setkáváme s argumentem, že je možné dítě zapojovat až *když je schopno formulovat svůj vlastní názor*. Kdy nastává ta hranice?

V 7, v 10, nebo až v 15 letech? Praxe ukazuje, že každé dítě umí sdělit svůj názor – jediné, na co narážíme, je naše schopnost porozumět jim, umět je slyšet a poskytnout jim vhodné prostředky pro to, aby názor sdělily.

Při komunikaci s ohroženými dětmi je nutné brát na zřetel nejen jejich věk, ale také aktuální duševní stav (např. když je dítě rozčilené, zamlklé ...) a úroveň rozumových schopností dítěte, neboť mohou výrazně ovlivňovat průběh komunikace a výsledky.

Příklady přízpůsobení komunikace dítěti:

Třináctiletá Ema má diagnostikovanou lehkou mentální retardaci a navštěvuje praktickou školu. Před pár měsíci o ni začal projevovat zájem její biologický otec, kterého několik let neviděla. Protože je velmi mlčenlivá a nebylo jasné, jak celou situaci prožívá, v rámci individuálního setkání s ní sociální pracovnice vyráběla koláž (tématem byla rodina). Pomocí koláže Ema sdělila, že je jejím přáním, aby se otec vrátil k matce a tvořili společnou rodinu. Díky tomuto zjištění byla naplánovaná společná schůzka Emy s rodiči, při které jí poprvé vysvětlili důvod jejich rozchodu a potvrdili jí, že ji mají moc rádi, že je jako rodiče nikdy neztratí, i když už oba dva budou mít jiné partnery.

Desetiletý Petr je akční kluk, který potřebuje hodně pohybu – při prvním setkání v konzultační místnosti byl nervózní, popocházel po místnosti a nechtěl o ničem mluvit. Sociální pracovnice nabídla příští setkání udělat venku v parku – Petr byl nadšený. Na další schůzce při procházce byl Petr mnohem komunikativnější.

Maminka Jana, která bydlí v azylovém domě se sedmi dětmi, absolvovala již několik setkání s odborníky, kteří ji radili, co a jak má dělat, aby svou životní situaci změnila. Setkání nebyla efektivní, ke změnám nedocházelo. Proto se rozhodla sociální pracovnice SASR přizvat na případovou konferenci všech sedm dětí, včetně batolete. Samotná jejich přítomnost umožnila o situaci paní Jany přemýšlet v kontextu konkrétních dětí. Odborníci poprvé viděli všechny děti pohromadě, zažili jejich individualitu a také pocítili tíhu, kterou matka nese. Tato zkušenost změnila i způsob komunikace odborníků s matkou a pomohla nastartovat proces změny.

5. Metody zapojování dítěte v praxi

Individuální schůzka

V rámci postupného seznamování a navazování atmosféry důvěry jsou vhodné individuální setkání klíčového sociálního pracovníka, který se rodině dlouhodobě věnuje, a dítěte. Cílem schůzek je postupně mapování potřeb dítěte, zjišťování jeho zájmů a názorů. Na základě těchto schůzek pak často dochází k formulacím zakázek dítěte.

Rodinná schůzka

V mnoha případech dochází k seznamování s dítětem za přítomnosti jeho rodičů či jiné pečující osoby a jeho sourozenců. Pokud se nejedná o případy týrání a zneužívání, dítě bývá za přítomnosti rodiče obvykle jistější a pokud přijme sociálního pracovníka rodič, přijme ho i dítě. Stejně tak může být pro dítě důležitá přítomnost sourozenců. Rodinné schůzky jsou také velmi důležitým zdrojem informací o tom, jak probíhá vzájemná komunikace mezi rodičem a dítětem, jaký vztah mezi sebou mají apod.

Trojstranné setkání s OSPOD

Je-li rodina v péči OSPOD, jsou na místě pravidelné schůzky rodiny (i za účasti dítěte), sociální služby a OSPODu. Cílem těchto schůzek bývá vyjasnění priorit pro řešení různých zakázek a posuzování vývoje spolupráce. Pokud není možná přítomnost dítěte, je dobré se snažit dítě o těchto setkáních minimálně informovat a vysvětlit, proč k nim dochází a předejít tak možným obavám a nejistotám.

Případová konference (dále jen PK)

Je nástroj pro řešení situace ohroženého dítěte a jeho rodiny, který se dostal nejvíce do povědomí v souvislosti s novelou zákona o sociálně právní ochraně dětí. Tento nástroj má po celé republice mnoho podob, pro účely této metodiky takto nazýváme pouze ta setkání, která splňují podmínku účasti klíčových osob a jejich průběh je moderován či provázen (facilitován) externím facilitátorem, který není nijak zainteresován do případu, který moderuje.

O případových konferencích je možné si v současné době přečíst spoustu odborných článků a metodik. Odborníci na toto téma bouřlivě diskutují, dochází ke střetům názorů, co to vlastně případová konference je a kdy že se má používat. Na základě praxe je naší snahou případovou konferenci „navyšivat“ na potřeby rodin s ohroženými dětmi, tedy naplánovat ji tak, aby co nejlépe odpovídala dané rodině a situaci, v níž se nachází, než formovat životní situaci této rodiny do nástroje případové konference.

Případová konference se svolává často z důvodu existence nějakého problému v rodině, který má negativní dopad na vývoj dítěte (dětí). Z naší praxe vyplývá, že velký přínos má případová konference nejen v zákonem stanovených situacích, ale také když:

- je potřeba zmapovat a vyhodnotit životní situaci dítěte (dětí),
- se rodina potýká s určitými potížemi dlouhodobě a nedochází ke změnám (zanedbávání vzdělávání dětí, konfliktní vztahy, nezaměstnanost, závislosti ...),
- je životní situace rodiny dítěte obzvláště komplikovaná a je třeba se v ní zorientovat či nastavit plán postupného řešení (např. specifické zdravotní obtíže dítěte; složité rozvodové situace ...),
- je do spolupráce s rodinou zapojeno více stran (OSPOD, sociální služby, pedagogičtí a psychologičtí pracovníci, lékaři...) a je třeba koordinované spolupráce,
- dochází nebo má dojít k významným změnám v životě dítěte (např. plánované umístění dítěte mimo rodinu).

Účast dítěte na případové konferenci:

V některých metodikách se často dočtete větu o tom, že se případové setkání uskutečňuje „za/bez účasti dítěte“. V praxi se setkáváme se situacemi, kdy odborníci velmi rychle odmítnou účast dítěte s argumenty, že by se při ní buď nudilo, nebo že je to naprosto nevhodné, neboť bychom tím dítě psychicky poškodili. Chtěli bychom zde podotknout, že úvahy o účasti dítěte patří vždy do prvotní fáze přemýšlení o tom, proč se PK svolává a které osoby jsou natolik významné, že je na setkání přizveme. Bylo by složité a vlastně i naivní snažit se vypsat situace, kdy dítě na PK přizvat či nepřizvat. Přesto, že se mnozí odborníci mohou shodnout na situacích, kdy účast dítěte není opravdu vhodná (např. PK se účastní osoba, které se dítě bojí,

nebo která jim výrazně manipuluje), doporučujeme vždy účast dítěte individuálně posoudit. K dobrému posouzení je však potřeba s dítětem o případové konferenci promluvit a do této debaty také zapojit jeho blízké osoby a klíčové pracovníky. Nezapomeňme na to, že dítě problémy, které se na PK plánují řešit, často každodenně slyší, vidí a bezprostředně se ho dotýkají. Dejme mu proto šanci se k řešené situaci vyjádřit způsobem, které si samo zvolí.

Co podpoří bezpečné zapojení (nejen) dítěte do PK, aneb co nám ukazuje praxe:

- **vysvětlujeme pojem „případová konference“** (ať účastníci chápou, že je nečeká schůze o 50 lidech, ale setkání s lidmi, kteří mohou dětem a jejich rodině pomoci),
- **uberme na odbornosti ve vyjadřování** (hovořme tak, aby nám rozuměli všichni zúčastnění),
- **přizvěme si k přípravě PK spolupracujícího odborníka** (na kvalitě přípravy často závisí úspěch zrealizované PK, pokud víme, že nemáme prostor sami kvalitně provést přípravu všech účastníků a zorganizovat PK po technické stránce, delegujeme úkoly, odlehčíme si),
- **dobře si promysleme, co má být cílem setkání**, a s tímto cílem seznamujeme účastníky (konzultujeme cíl vždy s rodinou, dětmi, v rámci porady též s kolegou či spolupracujícím odborníkem),
- **nedáváme si šibeniční termíny** (promýšleme čas potřebný na přípravu, nespěchejme, pokud se nejedná o krizovou PK, myslíme na zásadu, že dobrá příprava předurčuje dobrou PK),
- **vybíráme pro PK bezpečné prostory** (vyhněme se průchozím místnostem, využívejme prostory spolupracujících odborníků),
- **přizpůsobme vhodně prostory**, a pokud je to možné, vyzdobme prostor výtvary, fotkami, diplomy dítěte (navoďme prostor pro jednání o daném dítěti a vytvářejme příjemnou atmosféru),
- **předáváme při přípravě balíček základních informací** (sdělme, koho se PK týká, cíl – proč se má PK stát, kdo bude účasten, kde a kdy se PK odehraje, kolik času si na PK vyhradit, co čekáme od zvaného – jakou roli bude mít),

- **dejme si práci s písemnou pozvánkou** (shrňme již sdělené základní informace v pozvánce, kterou si pozvaní mohou ještě jednou v klidu přečíst, vyhněme se korespondenčním lístkům),
- **mysleme při přípravě i na přizvání rodinných blízkých a podpůrných osob** (nedělejme z PK jen setkání odborníků, hledejme zdroje uvnitř rodiny),
- **vždy uvažujme o míře zapojení dětí na PK** – pokud je to možné, jednejme o dětech s dětmi, případně zajistíme hlídání pro malé děti (využijme kolegy, dobrovolníka, praktikanta – vytvořme dětský koutek v místě, kde se PK koná, ať jsou děti rodičům nablízku),
- **při přípravě dítěte si domluvme znamení**, kdyby dítě potřebovalo pauzu, oddech – mysleme na jeho bezpečí a potřeby (uvědomme si, že 2 hodinové setkání je pro dítě náročné),
- **dbejme na to, aby se PK účastnili jen oslovení a připravení** (v procesu přípravy jsou účastníci informováni o tom, kdo se PK bude účastnit, neohrozme tento prostor nezvaným či samozvaným hostem),
- **respektujme čas potřebný na samotnou PK** (vyhněme se uspěchanosti, zmatečnosti, nedotažení, držme 2 hodinovou časovou hranici),
- **nebojme se PK zrušit – odložit, pokud se zásadně ohrozí průběh** (časové omezení, neúčast klíčové osoby, absence facilitátora apod.), mysleme na to, že průběh PK může mít zásadní vliv na to, jak bude tento nástroj nejen rodina vnímat do budoucna,
- **nedublujme role** (zahodme ambice být klíčovým pracovníkem a facilitátorem zároveň – jako klíčoví pracovníci se soustředíme na obsah setkání, jako facilitátor držíme proces – ani jedno pak nebude 100%),
- **dbejme na nezávislost facilitátora** (vyhněme se facilitování přímým nadřízeným či kolegou, jelikož to může na rodinu působit koaličně),
- **hlídejme, aby v průběhu PK neměla jedna strana větší prostor** pro vyjadřování (umožněme stejný prostor pro názory všech),
- **nebojme se zpětné vazby** (žádejme si zpětnou vazbu na proběhlou PK a ovlivněme tak další setkání – nereflektovat znamená nez kvalitňovat).

Interaktivní případová konference (dále jen IPK)

Je modifikovaná verze klasické případové konference, která se však prakticky přizpůsobuje osobě dítěte. Znamená to, že je její průběh méně formální, více živější a vždy se koná za přítomnosti konkrétního dítěte (dětí). Aby se dítě cítilo dobře, nezapomíná se na zajištění občerstvení a během části IPK hraje také hudba, kterou si dítě zvolí. Dítě je na toto setkání vždy důkladně připraveno klíčovým pracovníkem nebo moderátorem. Pro přípravu se používají různé materiály, patří mezi ně např. tzv. *jednostránkový profil dítěte* (mapuje silné stránky dítěte, jeho zájmy a přání) a speciální deník *Moje setkání*, do kterého dítě zaznamenává, mimo jiné, svá přání ohledně řešeného tématu a osob, jejichž přítomnost považuje na svém setkání za důležitou. Další vzdělávání v IPK poskytuje organizace Amalthea.

V obou případech, ať už se jedná o klasickou případovou konferenci, nebo její interaktivní podobu, je důležité nezapomenout dítěti pomoci zajistit tzv. *podpůrnou osobu*, která se s dítětem na setkání připraví a která dopomůže na setkání dítěti sdělit svůj názor, své potřeby.

Rodinné setkání

Další metodou, skrze kterou je možné dítě zapojit do dění, je tzv. rodinné setkání, známé také pod pojmy rodinná rada nebo rodinná konference. Na rozdíl od případové konference při ní odborníci ustupují do pozadí a experty na řešení situace se stávají členové rodiny ohroženého dítěte (rodiče i širší příbuzenstvo, přátelé, sousedi, členové komunity ...). Rodinná rada je dle odborníků využitelná téměř ve všech situacích dotýkajících se dítěte (Amalthea, 2015). Důležitou roli zde hraje tzv. *koordinátor*, který rodině poskytuje podporu a pomáhá setkání zorganizovat. I zde se pamatuje na podporu pro dítě – je jím tzv. *obhájce*, kterého si dítě samo vybere a který během rady pomáhá dítěti jeho názory obhajovat.

6. Doporučené techniky pro práci s dětmi

Techniky pro práci s dětmi jsou nám často dobře známy, přesto je ve své praxi ne vždy používáme. Mohou se nám zdát složité, příliš diagnostické nebo terapeutické. V této kapitole bychom vás chtěli nejen inspirovat různými praktickými technikami, ale především bychom vás chtěli podpořit ve vlastní kreativitě. Pro dobrou komunikaci s dítětem je zapotřebí přirozenosti a hravosti. Více, než odborně popsaná univerzální technika, může dítěti pomoci rozmluvit se váš náhodný nápad, který vám „vyvstane na myslí“. Nezapomeňme tedy na to, že jakákoliv technika je pro nás, sociální pracovníky, pouze nástrojem pro komunikaci a zjišťování informací, nikoliv pro účely specializované diagnostiky. Námi vybrané techniky jsou vhodné především pro seznamování se s dítětem.

Komunikační bedna: bedna obsahuje nástroje, které pomáhají dětem různých věkových kategorií rozmluvit se pro ně přirozeným způsobem. Jejím obsahem jsou výtvarné a rukodělné materiály, pracovní listy, knihy, sensorické pomůcky pro hraní rolí, hry.

Individuální profil dítěte: pokud máme dost času, profil připravte na míru, do pozadí dejte obrázek, který je pro dítě charakteristický (např. anim. pohádka, fotbal. klub...). Přednastavené profily můžete stáhnout ze stránky (viz odkaz níže). S vyplněním dítěti pomozte doplňujícími otázkami u témat: Co je na mě skvělé, Co mi dělá radost, Čím mi můžete pomoci/jak mě můžete podpořit.

Vztahová mapa: poproste dítě, aby vám pomohlo porozumět vztahům, ve kterých vyrůstá. Stačí, když do prostředí papíru zakreslí své jméno a kolem sebe do bublin zapíše osoby, které považuje ve svém životě za důležité. Následně ho poproste, aby spojil sebe a ostatní bubliny čarou podle toho, jaký má s tou osobou vztah (silná čára – pozitivní, kladný; přerušovaná čára – nejistý, konfliktní, slabý).

Koláže: k dispozici je třeba pár různých časopisů na rozstříhání, vhodné jsou také vytisknuté různé postavy (členy rodiny, zvířata), papír, lepidlo a nůžky. Poté dítě vybědne, aby s vybraných obrázků sestavilo svůj vlastní svět – kdo a co do něho patří. O tom, co se v koláži objevilo, potom s dítětem diskutujte.

Domeček s panenkami: je nástroj vhodný pro děti předškolního či mladšího školního věku. Pomocí hry může dojít k simulaci toho, co dítě doma prožívá. Ke hře je potřeba domeček pro panenky, postavičky coby členy rodiny (včetně možných zvířátek). Opět jde pouze o námět pro diskuzi, ne o diagnostický nástroj.

Emušáci: jde o nástroj pro komunikaci s dětmi především na téma pocitů. Hlavní postava – žabák Ferda má za kamarádky mouchy, které představují různé emoce. Pokud dítě seznámíme s těmito postavami, mohou plyšové mouchy dětem pomoci vyjadřovat pocity, s kterými na schůzku s námi přichází.

Moře emocí: je obdobně jako Emušáci nástrojem pro navození hovoru s tematikou pocitů. Karty mají na přední straně kresbu velryby, která zobrazuje emoci, prožitek, psychický stav. Někdy může být obtížné naše pocity vyjádřit a pojmenovat, karty emocí komunikaci usnadní.

Hraní v písku (sandplay): dítěti je dána možnost, aby prostřednictvím různých figurek a aranžováním písku v oblasti vymezené hřištěm, vytvořil svět, který odpovídá jeho vnitřnímu stavu, jeho prožitkům, současné životní situaci. Tímto způsobem, prostřednictvím svobodné, kreativní hry, probíhající neverbálně se zviditelňují nevědomé procesy a nabývají trojrozměrného obrazu.

Materiály pro práci s dětmi (pracovní listy, individuální profil dítěte, komunikační bedna) je možné stáhnout z webové stránky www.sheffkids.co.uk (hledejte kolonku zdroje v češtině).

7. Špatná praxe při komunikaci s dětmi aneb čeho se určitě vyvarovat

Mnohými odborníky jsou v metodikách vypsány zásady dobré praxe. Ale protože se říká, že se člověk učí vlastními chybami, přinášíme zde výčet toho, co zapojování dětí narušuje a staví mezi námi sociálními pracovníky, dětmi a jejich rodinami zeď.

- **Spěcháme.** Pro komunikaci s dítětem je zapotřebí dostatek času rozloženého do několika schůzek. Během schůzek si na nás dítě zvyká, buduje se vzájemná důvěra a my máme možnost dítě poznávat hlouběji.
- **Málo se ptáme.** Profesionální deformace nás může často nutit dítěti dělat přednášky, vysvětlovat to a ono. Zkusme tok našich názorů zastavit a začít se děti ptát, zajímat se o jejich svět.
- **Jsmo příliš odborní.** Sem řadíme jak používání cizích slov, tak nadměrné užívání speciálních technik.
- **Zapomínáme na děti.** Při řešení komplikované životní situace rodin se přirozeně soustředujeme na „základy“ – např. aby rodina byla finančně zajištěna, aby měla kde bydlet apod. Při tom všem ale často zapomínáme s dítětem o situaci promluvit.
- **Dokreslujeme si informace.** Po rozhovoru nebo užití nějaké techniky můžeme nabýt dojmu, že už tomu všemu rozumíme. Na tento okamžik si dávejme pozor – se zjištěnými informacemi dále pracujeme, ověřujeme si je. Na tvorbě vlastní průběžné hypotézy není nic špatného, nezaměňujeme ji však s diagnózou.
- **Jsmo málo tvořiví.** Ať už kvůli množství naší práce nebo celkově nevyhovujícím podmínkám pro práci zapomínáme na to, že je důležité techniky pro práci s dětmi přizpůsobit nejen jejich věku, ale také schopnostem a aktuálnímu psychickému stavu (nezapomínejme ani na ty naše).
- **Zapomínáme na naše smysly.** Nemáme pouze sluch, ale také zrak. Kromě komunikace s dítětem je také stejně důležité pozorování dítěte během individuální schůzky, nebo schůzky v jeho rodině.

8. O kom je dobré vědět

V této kapitole nabízíme kontakty na organizace, o nichž máme informaci, že se věnují problematice zapojování dětí do rozhodovacích procesů s akcentem na případové konference, případně rodinné konference. V této oblasti též různě poskytují metodická vedení, vzdělávací kurzy, organizaci či facilitaci případových konferencí. Více informací získáte na jejich internetových stránkách.

Amalthea z.s. (Pardubický kraj)

www.amalthea.cz

IQ Roma servis, z.s. (Brno, Břeclav)

www.iqrs.cz

LATUS pro rodinu, o.p.s. (Plzeň, Klatovy)

www.latusprorodinu.cz

RATOLEST BRNO, z.s. (Brno)

www.ratolest.cz

Rozum a Cit, z.s. (Říčany u Prahy)

www.rozumacit.cz

Salinger, z.s. (Hradec Králové)

www.salinger.cz

Střep, České centrum pro sanaci rodiny (Praha)

www.strep.cz

Tremedias (Třebíč)

www.tremedias.cz

9. Použité zdroje

Internetové stránky Lektorských a terapeutických pomůcek b-creative [online]. [cit. 2016-02-20]. Dostupné na: <http://www.b-creative.cz/>

Internetové stránky Sheffkids [online]. [cit. 2016-02-20]. Dostupné na: <http://www.sheffkids.co.uk/adultssite/Czech/resources-CRATE.html>

Naše rodina, naše problémy, naše řešení [online]. [cit. 2016-01-24]. Amalthea, 2015. Dostupné na: http://www.pestounskapece.cz/file_prirucky-a-publikace/Amalthea/nase-rodina-nase-problemy-nase-resheni_web.pdf

Statistická ročenka z oblasti práce a sociálních věcí [online]. [cit. 2016-01-24]. Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2014. Dostupné na: <http://www.mpsv.cz/cs/3869>

Zakouřilová, E. 2014. *Speciální techniky sociální terapie rodin*. Praha: Portál

Ratolest Brno, z. s., je nestátní nezisková organizace založená v roce 1995. Jejím posláním je pomáhat sociálně znevýhodněným dětem, mladým lidem a rodinám řešit jejich nepříznivou životní situaci anebo jí předcházet tak, aby měli rovné šance žít kvalitní život a začlenit se do společnosti. Ratolest Brno svými činnostmi podporuje a rozvíjí dobrovolnictví.

RATOLEST BRNO, z.s.
třída Kpt. Jaroše 7b, 602 00 Brno
www.ratolest.cz
www.facebook.com/ratolestbrno